

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ : Ἡ ΠΕΡΙ
ἙΡΩΤΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

Συμπόσιον : ή περί έρωτος

«Public Domain»

Платон

Συμπόσιον : ή περί έρωτος / Платон — «Public Domain»,

Содержание

I.	5
II	10
Κонец ознакомительного фрагмента.	19

Plato

Συμπόσιον : ή περί έρωτος

I.

Ανάλυσις του διαλόγου

Εις συμπόσιον δοθέν υπό του Αγάθωνος την επομένην της ημέρας κατά την οποίαν ενίκησε με την πρώτην αυτού τραγωδίαν, συνδαιτυμόνες μεταξύ των άλλων είνε ο Σωκράτης, ο Φαίδρος, ο Ερυξίμαχος, ο Πανυσανίας και ο Αριστοφάνης. Επειδή δε και την προτεραίαν οι περισσότεροι από αυτούς ήσαν μαζί εορτάζοντες την νίκην, ως εκ τούτου δε διετέλουν ακόμη υπό τους ατμούς του οίνου ο οποίος είχε ρεύσει άφθονος, αποφασίζεται, κατά πρότασιν του ιατρού Ερυξιμάχου, να διεξαχθή η συναναστροφή χωρίς μέθην, ν' αποπεμφθή η αυλητρίς και να ληφθή ως θέμα ομιλίας ο Έρωσ, του οποίου καθέννας με την σειράν θα έπλεκε το εγκώμιον. Ο Σωκράτης δεν έχει καμμίαν αντίρρησιν εις την απόφασιν αυτήν, τόσο μάλλον καθ' όσον αυτός τίποτε άλλο δεν γνωρίζει ειμή τα ερωτικά.

Και έτσι ο Πλάτων εισέρχεται εις το θέμα του.

Σημειωτέον ότι κατά τεχνοτροπίαν όχι ασυνήθη εις τον Πλάτωνα, τα πρόσωπα ταύτα δεν εισάγονται απ' ευθείας διαλεγόμενα, αλλά τα περί του Συμποσίου και των κατ' αυτό λεχθέντων διηγείται, μετά πάροδον χρόνου μακρού, προς φίλους του ο Αθηναίος Απολλόδωρος, ο οποίος πάλιν δεν παρευρέθη ο ίδιος εις το Συμπόσιον, αλλά τα ήκουσε μεν προ καιρού παρά τινος Αριστοδήμου παρευρεθέντος, τα ενθυμείται όμως καλά, διότι προσφάτως είχε λάβει αφορμήν να τα διηγηθή εις κάποιον άλλον φίλον του. Εις τρόπον ώστε τα κυρίως πρόσωπα του διαλόγου είνε δύο, ο Απολλόδωρος ούτος και ένας από τους φίλους εις τους οποίους τα διηγείται, μη ονομαζόμενος.

***

Κατά την αφήγησιν λοιπόν αυτήν, πρώτος ομιλεί περί του Έρωτος ο Φαίδρος, έπειτα ο Πανυσανίας, ο Ερυξίμαχος, ο Αριστοφάνης, ο Αγάθων. Τελευταίος εις την σειράν έρχεται ο Σωκράτης.

Καθέννας από τους πρώτους παρουσιάζει κάποιαν μονομερή φιλοσοφικήν αντίληψιν. Βεβαίως δι' όλας αυτάς τας πνευματικές υπεροχάς ο Έρωσ δεν είνε απλώς το κτηνώδες αίσθημα του κοινού όχλου. Είνε κάτι περισσότερον τούτου. Αλλά τι; Όλοι φαίνονται προσπαθούντες να υψωθούν έως εις ένα σημείον υψηλότερας αντιλήψεως. Η πλουσία ελληνική μυθολογία τους βοηθεί εις τούτο με περισσήν πολυτέλειαν. Τίποτε εν τούτοις το άρτιον, το συστηματικόν, το συνθετικόν δεν βλέπει κανείς. Εις τους λόγους των ο Έρωσ φαίνεται ωσάν να έχασε μέρος από τα πτερά του και είνε ανίκανος να πετάξη εις πολύ μεγάλα ύψη μαζί των. Χελώνη βεβαίως δεν είνε. Αλλ' ούτε αετός.

Ο Πλάτων, ο οποίος είνε ο ανυπέρβλητος αριστοτέχνης εις την διαγραφήν των χαρακτήρων, έχει διά τον καθένα ιδιαίτερον τρόπον σκέψεως, αντιλήψεως, διατυπώσεως, σύμφωνον προς τον χαρακτήρα και την ειδικότητα του ομιλούντος.

Διά τον νεαρόν Φαίδρον ο Έρωσ είνε ο πρεσβύτατος των θεών, διότι γονείς αυτού δεν αναφέρονται από κανένα ούτε ποιητήν ούτε πεζόν, πρόξενος δε μεγίστων αγαθών εις τους ανθρώπους, ως εμπνέων αισθήματα ευγενή, την αισχύνην διά τα αισχρά, την φιλοτιμίαν προς τα καλά, την αυταπάρρησιν και την αυτοθυσίαν υπέρ του αγαπωμένου. Υπό το κράνος αυτού η Άλκηστις προσφέρεται ν' αποθάνη υπέρ του ανδρός της, ο Αχιλλεύς διά να εκδικήση τον

θάνατον του Πατρόκλου. Εἰς τρόπον ὥστε ιδεώδης τύπος μιας πολιτείας ἢ ἐνός στρατοπέδου θα ἦτο ν' αποτελεῖται ἀπὸ ἐραστὰς καὶ ἀγαπωμένους.

Με τον Πausανίαν, ο οποίος ομιλεῖ κατόπιν, γίνεται ἓνα βῆμα πρὸς τα εμπρός. Ὁ Ἔρως εἶνε διπλούς, διότι καὶ Αφροδίται δύο υπάρχουν· ἡ Ουρανία καὶ ἡ Πάνδημος. Αφού λοιπόν ο Ἔρως εἶναι ἀκόλουθος τῆς Αφροδίτης, πρέπει καὶ εἰς αὐτόν κατ' ἀνάγκην νὰ διακρίνωμεν τον Πάνδημον ἀπὸ τον Ουράνιον. Ὁ πρῶτος εἶνε ὁ Ἔρως των φαύλων ἀνθρώπων ὁ ἀποβλέπων εἰς τὰ σώματα μᾶλλον των ἀγαπωμένων, γυναικῶν ἢ νέων, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἀποβλέπει εἰς τὸ ἠθικόν καὶ ἐπομένως ἀντικείμενον ἔχει τὸ ἄρρεν, τὸ φύσει ρωμαλεώτερον καὶ μᾶλλον νουν ἔχον.

Ὁ ἰατρός Ερυξίμαχος ἀνοίγει ὀρίζοντας ευρύτερους. Αποδεχόμενος τὴν διάκρισιν του Πausανίου, εὐρίσκει τον Ἔρωτα ὄχι μόνον εἰς τους ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτά, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα πράγματα υπάρχοντα ὡς ἀρμονίαν των ἐναντίων. Ἐν πρώτοις εἰς τὴν τέχνην του, εἰς τὴν ἰατρικὴν δηλαδή· διότι ἡ ἰατρικὴ, κατὰ τον ὁρισμόν τον οποίον δίδει, εἶνε ἐπιστήμη των τοῦ σώματος ἐρωτικῶν ὁρμῶν πρὸς πλησμονὴν καὶ κένωσιν, καὶ ὁ καλῦτερος ἰατρός εἶναι ὁ δυνάμενος νὰ διαγνώσῃ εἰς αὐτὰς τον καλόν καὶ τον αἰσχρόν ἔρωτα καὶ ἔχων τὴν ἐπιτηδεϊότητα νὰ καταστήσῃ φίλα καὶ ἀγαπώμενα ἀμοιβαίως τὰ ἐχθρικώτατα μέσα εἰς τὸ σῶμα διακεείμενα, δηλαδή τὸ ψυχρόν καὶ τὸ θερμόν, τὸ ξηρόν καὶ τὸ υγρόν καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. Ἐπειτα εἰς τὴν μουσικὴν, ἡ ὁποία εἶνε ἐπιστήμη των ἐρωτικῶν σχέσεων των ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀρμονίαν καὶ τον ρυθμόν διότι ἀρμονία εἶνε ἡ συνδιαλλαγή του βαρέος καὶ του ὀξέος τόνου, ὅπως ρυθμός εἶνε ἡ συμφωνία του ταχέος καὶ βραδέος. Εἰς τὴν σύστασιν των ὠρῶν του ἔτους ἐπίσης, εἰς τὰς ὁποίας ὁ κόσμος ἔρως συνίσταται εἰς σῶφρονα συγκερασμόν των στοιχείων που ἀνέφερεν ἤδη, του θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, του υγροῦ καὶ ξηροῦ. Ἡ μαντικὴ ἀκόμη καὶ αἱ θυσίαι, τὰ μέσα αὐτὰ διὰ των ὁποίων ὁ ἄνθρωπος ἐρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν με τὸ θεῖον, δὲν ἔχουν ἄλλον σκοπὸν ἐμὴ τὴν διατήρησιν καὶ θεραπείαν του κοσμίου ἔρωτος. Ὁ Ἔρως λοιπόν ὑπάρχει παντού, κόσμος καὶ εὐεργετικὸς εἰς ἀνθρώπους καὶ ζῶα καὶ φυτά ὅταν ὑπάρχῃ ἀρμονικὴ συνδιαλλαγή των στοιχείων, αἰσχρὸς καὶ ὀλέθριος ὅταν ἐπικρατῇ εἰς αὐτὰ ἡ ἀκολασία. Τοιουτοτρόπως διὰ του Ερυξίμαχου ὁ Ἔρως, ἀπὸ του ψυχολογικοῦ ἐπιπέδου εἰς τὸν ὁποῖον ἐφαίνετο τείνων νὰ περιορισθῇ μέχρις αὐτοῦ, ευρύνεται τώρα πολὺ, τείνει, μέσα εἰς κάποιον ἡμίφως μυστικοπαθείας τρόπον τινά, ὅπου ὁ ἀκροατὴς παύει νὰ βλέπῃ καθαρὰ τὰ πράγματα καὶ, μόλις διακρίνει σκιάς παρασυρομένας εἰς ἓνα ἀκατανόητον χορὸν ἐρωτικῆς μέθης, νὰ περιλάβῃ ὁλόκληρον τον φυσικόν καὶ τον ἠθικόν κόσμον.

Με τον Αριστοφάνη γίνεται φῶς ἱλαρόν. Αἱ σκιαὶ διαλύονται τώρα· καὶ διαλύονται με τον τρόπον ἀκριβῶς που οἱ ἐξορκιστὰί του μεσαιῶνος μεταχειρίζονται διὰ ν' ἀποδιώξουν τὰ φαντάσματα με ὀλίγον ἀλάτι δηλαδή, με τὸ περίφημον αττικόν ἄλας τὸ ὁποῖον τόσον ἀφειδῶς ἐσκόρπισεν εἰς τὰ ἔργα του ὁ μέγας τῆς ἀρχαιότητος κωμικός. Ὁ Αριστοφάνης, πρὶν εἰσελθῇ εἰς τὸ θέμα του, σχετίζει τὴν θεωρίαν του Ερυξίμαχου μ' ἓνα πτάρνισμά του, διὰ του ὁποίου, κατὰ συμβουλήν του τελευταίου τούτου, θεραπεύει τον λόξυγκα ἀπὸ τον ὁποῖον εἶχε καταληφθῇ, καὶ ἐκφράζει τὴν ἀπορίαν του πῶς οἱ ψόφοι καὶ οἱ γαργαλισμοὶ ἐνός πταρνίσματος συνετέλεσαν ὥστε ν' ἀποκατασταθῇ ὁ κόσμος ἔρως μέσα εἰς τον ὁργανισμόν του. Καὶ κατόπιν διηγείται ἓνα χαριέστατον μῦθον. Εἰς τον παλαιόν καιρόν οἱ ἄνθρωποι δὲν ἦσαν ὅπως οἱ σημερινοί. Ἐν πρώτοις τὰ γένη δὲν ἦσαν δύο, ἀλλὰ τρία, διότι ὑπῆρχε κ' ἓνα τρίτον γένος ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συγκείμενον καὶ διὰ τοῦτο ἀνδρόγυνον καλούμενον. Ἐπειτα δὲ καὶ ὅλοι γενικῶς οἱ ἄνθρωποι ἦσαν διπλοί, δύο ἄνδρες μαζί, δύο γυναῖκες μαζί, ἓνας ἄνδρας με μίαν γυναῖκα, ἠνωμένοι εἰς ἓνα σῶμα με μίαν κεφαλὴν, πρόσωπα δυο ἀντιθέτως βλέποντα, χεῖρας τέσσαρας καὶ πόδας ἰσαριθμούς. Καὶ ἦσαν φοβεροὶ εἰς ῥώμην οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, καὶ διὰ τοῦτο ἐτόλμησαν νὰ τὰ βάλουν καὶ με τους θεοὺς ἀκόμη. Τότε ὁ Ζεὺς ὀργισθεὶς διὰ τὴν αὐθάδειάν των, ἀλλὰ καὶ μὴ θέλων νὰ ἐξαφανίσῃ τελείως τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀπεφάσισε, διὰ νὰ τους καταστήσῃ ἀσθενεστέρους, νὰ τους διαχωρίσῃ

εις δύο. Τοιουτοτρόπως κάθε άνθρωπος τώρα είναι μια τσέτουλα ανθρώπου κομμένου εις δύο· και επειδή τείνει να επανέλθη εις την αρχικήν του φύσιν την διπλήν, εγεννήθη ο Έρως. Ο Έρως λοιπόν δεν είναι τίποτε άλλο παρά η αναζήτησις του ημίσεως. Εάν δε η αρχαία εκείνη φύσις του ανθρώπου είναι η αρίστη, εκείνο που μας πλησιάζει περισσότερο προς αυτήν είναι επίσης το άριστον.

Δεν μένει πλέον, εξαιρουμένου του Σωκράτους, παρά ο Αγάθων, τραγικός ποιητής τρυφερός και κομποεπής, αλλ' αερολόγος οπωσδήποτε, του οποίου δεν διεσώθη μεν κανέν έργον μέχρις ημών, πλην του τίτλου ενός πρωτοτύπου, φαίνεται, εις το είδος του δράματος επιγραφομένου Άνθος, αλλ' εάν κρίνωμεν εκ της εικόνας πού μας δίδει, περί αυτού ο Πλάτων, η ζημία δεν είναι πολύ μεγάλη. Φαίνεται μάλιστα ότι και κατά το σώμα ήτο τρυφερός την όψιν και θηλυπρεπής, αν κρίνωμεν από τας Θεσμοφοριαζούσας του Αριστοφάνους, εις τας οποίας παριστάνεται ο Ευριπίδης προτείνων εις αυτόν να ενδυθή γυναικεία φορέματα, με τα οποία να διαλάθη τας βουλευομένας θάνατον κατ' αυτού γυναίκας και χρησιμεύση πλησίον αυτών ως συνήγορός του. Ο Αγάθων λοιπόν ευρίσκει ένα κενόν εις τους λόγους των άλλων. Όλοι περιωρίσθησαν να καλοτυχίζουν τους ανθρώπους διά τα αγαθά των οποίων αίτιος είναι ο Έρως· τι πράγμα δε είναι εκείνος ο οποίος εδώρησε τα αγαθά αυτά, δεν είπε κανείς. Την έλλειψιν αυτήν θα την αναπληρώση αυτός. Λοιπόν ο Έρως είναι ο ευδαιμονέστατος των θεών, διότι είναι ο ωραιότατος. Και είναι ωραιότατος, διότι πρώτον είναι νεώτατος και πάντοτε νέος, αντιθέτως προς όσα είπεν ο Φαίδρος, όστις τον θέλει τον πρεσβύτατον των θεών· απόδειξις δε της νεότητός του είναι ότι αποφεύγει το γήρας· έπειτα είναι απαλώτατος και λεπτότατος, διότι την οίκησιν αυτού εγκαθιστά μέσα εις τα ήθη και τας ψυχάς θεών και ανθρώπων. Δίκαιος προς τούτοις, διότι η βία είναι ξένη προς τον Έρωτα και μόνον θεληματικώς δουλεύει καθέναν προς αυτόν. Είναι σώφρων, ανδρείος, αφού κρατεί υπό την εξουσίαν του τον ανδρειότατον όλων, τον Άρην, σοφός, αφού έχει την δύναμιν να μεταβάλλη τους άλλους εις ποιητάς και τεχνίτας. Και ο Αγάθων τελειώνει εις ένα ρητορικόν λυρισμόν με ηχηράς λέξεις και φράσεις.

***

Τελευταίος μένει ο Σωκράτης, εις τα λεγόμενα δε αυτού ακριβώς πρέπει να ζητηθή η Πλατωνική περί του Έρωτος θεωρία. Ζητεί εν πρώτοις την άδειαν ν' απευθύνη ολίγας ερωτήσεις εις τον Αγάθωνα, τον οποίον αναγκάζει να ομολογήση ότι ο Έρως δεν είναι ούτε ωραίος ούτε αγαθός, διά τον απλούστατον λόγον ότι ποθεί το ωραίον και μαζί με αυτό και τα αγαθά, τα οποία είναι επίσης ωραία· δεν ποθεί δε κανείς παρά εκείνο του οποίου στερείται. Επομένως ο Έρως στερείται και δεν έχει κάλλος. Και ο Σωκράτης αφίνει εδώ τον Αγάθωνα, ομολογούντα ότι, δεν ημπορεί να τα βάλη μαζί, του, διά να εκθέση όσα περί του Έρωτος εδιδάχθη από μίαν σοφήν ξένην, την εκ Μαντινείας Διοτίμαν. Αποτελεί ίσως τούτο σιωπηράν διαμαρτυρίαν διά την μέχρι της στιγμής εκείνης παραγνώρισιν της σημασίας της γυναικός επί τοιούτου θέματος.

Λοιπόν κατά την Διοτίμαν αυτήν ο Έρως δεν είναι ούτε ωραίος ούτε αγαθός, όπως απεδείχθη ήδη. Έπεται εκ τούτου ότι ο Έρως είναι άσχημος και κακός; Καθόλου, αφού υπάρχει και μέσον τι μεταξύ ωραιότητος και ασχημίας, μεταξύ αγαθότητος και κακίας.

Ουδέ καν θεός είναι ο Έρως, αφού στερείται των αγαθών και των ωραίων, πράγμα το οποίον δεν ημπορεί να λεχθή διά τους θεούς. Είναι λοιπόν θνητός; Ούτε· αλλ' όπως είναι μέσον τι μεταξύ ωραιότητος και ασχημίας, κατά τον αυτόν τρόπον είναι μέσον τι μεταξύ θνητού και αθανάτου. Με άλλας λέξεις ο Έρως είναι δαίμων μέγας, διότι παν δαιμόνιον είναι μέσον τι μεταξύ θεού και θνητού, μέσον διά του οποίου συμπληρώνεται το μεταξύ κενόν, εις τρόπον ώστε το σύμπαν αυτό συνδέεται προς εαυτό τοιουτοτρόπως, και διά του οποίου ο άνθρωπος επικοινωνεί με το θείον.

Είνε δε ο Έρωσ του Πόρου και της Πενίας υιός, δηλαδή θεού και θνητής. Εντεύθεν εξηγείται και η φύσις αυτού. Από την μητέρα του έχει σύντροφο παντοτεινόν την ένδειαν, και αντί ωραίος και απαλός, είνε, εξ εναντίας, ξηρός και ταλαιπωρημένος και ανυπόδητος και άστεγος, μικρός και ταπεινός ων πάντοτε και μη έχων πού την κεφαλήν κλίνει. Ως εκ του πατρός του δε πάλιν, είνε ανδρείος, άφοβος, ορμητικός, επινοητικώτατος δε, δεινός γόης και μάγος και σοφιστής, αποβλέπων πάντοτε εις τα ωραία και τα αγαθά και φιλοσοφών διά παντός του βίου.

Εις ολίγας λέξεις, έρωσ είνε η επιθυμία του κατέχειν το αγαθόν διά παντός, το διακρίνον δε αυτόν πάσης άλλης επιθυμίας του αγαθού, ήτις άλλως είνε κοινή εις όλους τους ανθρώπους, είνε τούτο, ότι δι' αυτού επιδιώκει τις να γεννήση, είτε κατά το σώμα είτε κατά την ψυχήν, μέσα εις το ωραίον. Αιτία δε τούτου είνε ότι η θνητή φύσις ζητεί κατά το δυνατόν την διακόνισιν και την αθανασίαν, διότι ο πόθος του αγαθού συνυπάρχει αναγκαιώς μετά του πόθου της αθανασίας, αφού έρωσ είνε η επιθυμία του έχειν το αγαθόν διά παντός. Και τούτο μόνον διά της γεννήσεως είνε δυνατόν να το επιτύχη, καθόσον δι' αυτής καταλείπει άλλο νέον αντί του παλαιού. Ακολουθία τούτου είνε ότι οι μεν κατά τα σώματα εγκύμονες όντες τρέπονται προς τας γυναίκας, διά παιδογονίας αθανασίαν και μνήμην και ευδαιμονίαν, όπως νομίζουν, ποριζόμενοι διά τον έπειτα χρόνον πάντα· οι δε κατά τας ψυχάς, προς όσα αρμόζουν εις της ψυχής τας συλλήψεις και τα γεννήματα, προτιμώντες μεν και ούτοι, ως κυοφορούντες, τα ωραία σώματα από τα άσχημα, αλλ' επιδιώκοντες προ παντός το ψυχικόν κάλλος, μέσα εις το οποίον, όταν το εύρουν, θα γεννήσουν όσα εγκυμονούν, γινόμενοι αμέσως εύγλωττοι εις λόγους περί αρετής προς τον άνθρωπον τούτον και επιχειρούντες να τον διδάξουν.

Έως εδώ τα ερωτικά αποτελούν απλήν προπαρασκευήν διά να χωρήση τις προς τον τελικόν σκοπόν, όστις είνε η διά του έρωτος εξύψωσις του ανθρώπου μέχρι του θείου και όστις αποτελεί την ουσίαν της περί έρωτος πλατωνικής θεωρίας.

Η εξύψωσις αυτή γίνεται δι' αναβάσεως τρόπον τινά από βαθμίδος εις βαθμίδα, αρχής γινομένης εκ των κάτω. Πρώτην δε βαθμίδα αποτελεί η προσήλωσις προς ένα μόνον ωραίον σώμα. Αφού γεννήση τις ενταύθα λόγους καλούς και εννοήση ότι το εις ένα οιονδήποτε σώμα υπάρχον κάλλος είνε αδελφόν του εις άλλο σώμα υπάρχοντος, αναβαίνει εις τα δύο σώματα και από τούτων εις όλα τα ωραία σώματα. Έπειτα από των ωραίων σωμάτων αναβαίνει εις το ψυχικόν κάλλος, αρκούμενος εις αυτό και αυτό μόνον επιζητών, από τούτον δε, αφού αντιληφθή ότι το ωραίον είνε παντού το αυτό, προχωρεί εις τα ωραία έργα και από τούτων εις την ωραιότητα της μαθήσεως, έως ότου από μαθήσεως εις μάθησιν καταλήξη εις την γνώσιν αυτού του απολύτου καλού, του αναλλοιώτου και αιωνίου, του απηλλαγμένου από ανθρωπίνας σάρκας και χρώματα και την άλλην περισσήν ματαιότητα της ανθρωπίνης φύσεως, αυτού δηλαδή του θείου κάλλους του μοναδικού εις το είδος του.

Μόνον ο φθάσας μέχρι του τέλους αυτού ημπορεί να γεννήση όχι είδωλα αρετής, ως ερχόμενος εις συνάφειαν όχι με είδωλον, αλλ' αληθινήν αρετήν, ως ερχόμενος εις συνάφειαν με το αληθές.

***

Εδώ φαίνεται λίγον το θέμα του διαλόγου και επιπολαίως κρίνων τις θα ενόμιζεν ότι τα παρακάτω αποτελούν προσθήκην έξω του θέματος. Δεν έχει όμως ούτω το πράγμα. Εξ εναντίας, ο διάλογος δεν θα ήτον πλήρης, εάν ετελείωνεν εδώ. Διότι δεν ήρκει να εκτεθή μία τόσον αλλόκοτος διά τον αμύητον θεωρία περί έρωτος, αλλ' έπρεπε να προστεθή και οποίον απεργάζεται τον άνθρωπον ο πλατωνικός αυτός έρωσ.

Και ιδού εισβάλλει μεθυσμένος ο Αλκιβιάδης, υποβασταζόμενος από μίαν αυλητρίδα και από άλλους φίλους των οργίων του.

Τον άνθρωπον αυτόν η μοίρα εμοίρανε με ό,τι δύναται θνητός να ποθήση εις τον κόσμον αυτόν· κάλλος τοιούτον, ώστε ο Ξενοφών να λέγη περί αυτού ότι ήτον αδύνατον να του αντισταθή και η σεμνοτέρα των γυναικών· γένος περίλαμπρον – Αιακίδης εκ πατρός, Αλκμαιωνίδης εκ μητρός· πλούτον, επαυξηθέντα κατόπιν διά γενναίας προικός· σωματικήν διάπλασιν και ρώμην τοιαύτην, ώστε να του ήνε εύκολος πάσα δίαίτα, από της Σπαρτιατικής σκληραγωγίας μέχρι της Περσικής τρυφηλότητος και πολυτελείας· ευφυϊαν και ευστροφίαν πνεύματος, την οποίαν μετεχειρίσθη εις κορεσμόν της αχαλινώτου φιλοδοξίας του και εις καταστροφήν της πατρίδος του, εξωθήσας τους πρέσβεις των Λακεδαιμονίων εις την διάπραξιν της μοναδικής εκείνης εις την διπλωματικών ιστορίαν του κόσμου αστοχίας, άλλα να ειπούν εις την βουλήν και άλλα εις την εκκλησίαν του δήμου· ανδρείαν, της οποίας δείγματα έδωκεν από της πρώτης αυτού νεότητος, διακριθείς κατά την εις Ποτίδαιαν εκστρατείαν, ουδέποτε δε νικηθείς ως στρατηγός. Αλλά μαζί με τα χαρίσματα αυτά, ωσάν να μετενόησε διά το έργον της, τον επροίκισε με περισσήν αναισχυντίαν, της οποίας ενωρίτατα επίσης έδωκε δείγμα, όταν, μαθών ότι ο μέγας Περικλής, ο και κηδεμών του, δεν ηυκαίρει να τον δεχθή διότι εσκέπτετο πώς να δώση λόγον εις τους Αθηναίους, είπε: «Και δεν σκέπτεται καλύτερα πώς να μη δώση λόγον;»

Ο αναισχυντος λοιπόν αυτός άνθρωπος ήνε ο μόνος κατάλληλος διά να δειχθή με την ζωηροτέραν αντίθεσιν ο χαρακτήρ του Σωκράτους. Είνε δε προς τούτοις και μεθυσμένος, διά να ειπή όλην την αλήθειαν, με όλην την ωμότητα του γυμνού. Και έτσι η μεγάλη, η υπεράνθρωπος, η αληθώς θεοείκελος εκείνη μορφή του μεγάλου της αρχαιότητος φιλοσόφου, όστις, όπως έλεγε, δεν εγνώριζε τίποτε άλλο από τα ερωτικά, ευρίσκει εις το στόμα του Αλκιβιάδου τον ακούσιον τρόπον τινα υμνητήν της. Χωρίς άλλο την εικόνα αυτήν του Σωκράτους είχεν υπ' όψιν, πολλούς αιώνας βραδύτερον, ο Χριστιανός Έρασμος, όταν ανεφώνει εν κατανύξει:

– Άγιε Σωκράτη, προσευχήσου υπέρ ημών.

Μετά το εγκώμιον του Σωκράτους υπό του Αλκιβιάδου εισελαύνει όμιλος κωμαστών και η μέχρι της στιγμής εκείνης κρατήσασα εις το συμπόσιον τάξις και ευκοσμία πνίγεται μέσα εις όργια μέθης, υπό τους ατμούς της οποίας οι συμπόται υποκύπτουν ο ένας μετά τον άλλον και ή ανεχώρησαν πλέον ή απεκοιμήθησαν. Οι μόνοι, εκτός του Σωκράτους, αντέχοντες ακόμη, ο Αριστοφάνης και ο Αγάθων, νυστάζουν τώρα και αυτοί και επί τέλους αποκοιμώνται. Εν τω μεταξύ ο ήλιος ανατέλλει, το φως των λύχνων ωχριά, και μόνον ανέσπερον εν μέσω τόσων ηθικών συντριμμάτων εξακολουθεί να λάμπη μέχρι τέλους του *Συμποσίου* το φως της μεγαλοφυΐας του Σωκράτους.

II

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΛΑΤΩΝΙΚΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ

Ας το είπωμεν ευθύς εξ αρχής. Ο έρως αποτελεί μέρος ολοκληρωτικών του όλου συστήματος της Πλατωνικής φιλοσοφίας. Δεν είναι τι ανεξάρτητον του όλου συστήματος, μία βιολογική τρόπον τινα παρένθεσις μέσα εις αυτό, αλλά συνάπτεται στενώτατα με όλας τας κυριαρχούσας εις τούτο θεμελιώδεις ιδέας, είναι η κλεις, αν θέλετε, η ανοίγουσα την θύραν εις ό,τι έχει σκοτεινότερον και μυστηριωδέστερον η Πλατωνική φιλοσοφία. Αφηρέσατε απ' αυτής τον έρωτα; Είναι ως να εσβύσατε το φως. Δεν απομένει πλέον παρά ένα σύνολον αυθαίρετον με πολλά χάσματα. Και τώνοντι τοιαύτα χάσματα διέκριναν σοβαρώτατοι μελετηταί της Πλατωνικής φιλοσοφίας, τα οποία και έσπευσαν να επικρίνουν με την ευκολίαν εκείνην με την οποίαν επικρίνεται συνήθως το έργον των μεγάλων.

Θ' αρκεσθώμεν εδώ εις ένα μόνον παράδειγμα, διότι η εξέτασις της ως άνω τεθείσης αρχής καθ' όλην την έκτασιν της εφαρμογής αυτής εις τας λεπτομερείας θα ήτον έργον ειδικής μελέτης υπερβαινούσης τα στενά όρια ενός προλόγου, όστις σκοπόν έχει να δώση εις χονδράς γραμμάς ιδέαν, όσον το δυνατόν περισσότερον εύληπτον και απηλλαγμένην από τα σκότη της μεταφυσικής, της σημασίας του έρωτος εις την πλατωνικήν φιλοσοφίαν.

Ούτως εις το ουδείς *εκών κακός* του Σωκράτους, όστις επρέσβευεν ότι η διάπραξις του κακού είναι αποτέλεσμα αγνοίας, λέγων, κατά τον Ξενοφώντα, «και την δικαιοσύνην και την πάσαν άλλην αρετήν σοφίαν είναι», αντετάχθη η ηθική καλουμένη ελευθερία, ως εκ της οποίας, μολονότι γνωρίζοντες το καλύτερον, είναι δυνατόν εν τούτοις να προτιμήσωμεν το χειρότερον (*video meliora probo"ue; deteriora se"uor*). Κατά την ιδέαν αυτήν ο Σωκράτης, και μαζί με αυτόν ο Πλάτων, όστις πιστώς ηκολούθησε την σωκρατικήν αυτήν θεωρίαν (μολονότι ηναγκάσθη δήθεν να την μετριάση οπωσδήποτε, προσθέσας τον *θυμόν*), παρεγνώρισαν εντελώς την ηθικήν ελευθερίαν, και τούτο εις εποχήν κατά την οποίαν ο Ευριπίδης έθετεν εις το στόμα της Μηδείας τους στίχους:

Και μανθάνω μεν οία δραν μέλλω κακά,
θυμός δε κρείσων των εμών βουλευμάτων,
όσπερ μεγίστων αίτιος κακών βροτοίς.

Η αρετή είναι γνώσις, είναι επιστήμη· ιδού η βάση της Σωκρατικής και Πλατωνικής ηθικής. Αλλ' είναι επιστήμη απορρέουσα εκ του θείου έρωτος, είναι η διά του έρωτος επίγνωσις του απολύτου καλού, και υπό την έποψιν αυτήν έρως, επιστήμη, ηθική συγχέονται ή μάλλον ταυτίζονται. Με άλλας λέξεις ο έρως ενταύθα συμπίπτει προς την *θριαμβεύουσαν χάριν* των θεολόγων. Και είναι μεν αληθές ότι και οι θεολόγοι άλλοτε μεν εθεώρησαν την θείαν χάριν ανίκητον και άλλοτε αντέταξαν εις αυτήν την ηθικήν ελευθερίαν, αλλ' επίσης βέβαιον είναι ότι οι εξοχώτεροι αντιπρόσωποι της ταυτίσεως του θείου έρωτος και της καθαρής επιστήμης, οι συνδυάσαντες εις την ζωήν των θεωρίαν και πράξιν, ο Σωκράτης και ο Σπινόζας, διά ν' αναφέρωμεν μόνον αυτούς, έζησαν βίον όσιον.

Ελέχθη επίσης ότι οι Αλεξανδρινοί, διά να συμβιβάσουν τον Πλάτωνα μετά του Αριστοτέλους, επενόησαν την *έκστασιν*. Αλλ' η έκστασις του νεοπλατωνισμού δεν είναι τίποτε άλλο παρά ο έρως εν ενεργεία τρόπον τινά, και την έκστασιν αυτήν την βλέπομεν διαρκούσαν κάποτε, κατά την εις Ποτίδαιαν εκστρατείαν, επί ολόκληρον εικοσιτετράωρον, κατά το οποίον ο Σωκράτης έμεινε, κατά την αφήγησιν του Αλκιβιάδου, όρθιος και ακινητών, προσηλωμένος εις κάτι.

Εκ των ανωτέρω εννοείται ποίαν σημασίαν είχε η παροιμιώδης κατάστασης διαβεβαίωσης του Σωκράτους ότι τίποτε δεν γνωρίζει και ότι όλαι αι γνώσεις του περιορίζονται εις τα ερωτικά, εις τον έρωτα διά του οποίου και μόνου, όπως λέγει, είναι κατορθωτή η γέννησις αληθινής αρετής και όχι ειδώλων αρετής. Διά τον Σωκράτη «ο μεν περί τα τοιαύτα [τα ερωτικά ιδίως] σοφός, δαιμόνιος ανήρ, ο δε άλλο τι σοφός ων ή περί τέχνας ή χειρουργίας τινάς, βάνανυσος». Ο Εκκλησιαστής βεβαίως δεν έχει διάφορον γνώμην, όταν λέγη:

«Του πονήσαι βιβλία πολλά ουκ έστι περασμός, και μελέτη πολλή κόπωσης σαρκός».

***

Αλλ' η λέξις έρως είναι τόσον πολυσήμαντος και τόσον ποικίλας και διαφόρους περιλαμβάνει εννοίας, ώστε ορισμός αυτού δυνάμενος να περιλάβη όλας αυτάς τας εννοίας είναι αδύνατος. Ο Βολταίρος, νομίζω, επεχείρησεν απarıθμησην των σημασιών αυτού αρχίσας από την ζωολογίαν και καταλήξας εις την θεολογίαν, ο δε Σπένσερ περιωρίσθη εις ανάλυσιν των στοιχείων από τα οποία αποτελείται το αίσθημα αυτό, περιέχον θαυμασμόν, στοργήν, την ευφροσύνην που προξενεί η καλλονή κλπ., ενώ ο Λειβνίτιος, κλείων τον έρωτα μέσα εις ασφυκτικώς στενόν ηθικόν κύκλον, περιορίζει αυτόν εις χαράν διά την ευτυχίαν του άλλου και εις αίσθησιν της ευτυχίας του άλλου ως ιδίας. Ο Σοπενάουερ είναι οπωσδήποτε γενικώτερος, θεωρών τον έρωτα επάνω κάτω ως ένστικτον διά του οποίου η θέλησις εκδηλώνει την αιωνιότητά της εις τα είδη.

Αλλ' όλαι αύται αι απόψεις και όσας άλλας θα ήτον δυνατόν ν' αναφέρωμεν ενταύθα, περιορίζονται εις κύκλον κατά το μάλλον ή ήττον στενόν, άλλοτε βιολογικόν, άλλοτε ηθικόν, μεταφυσικόν, ψυχολογικόν κλπ. Αυτός είναι ίσως ο λόγος διά τον οποίον και ο Πλάτων απέφυγε πάντα ορισμόν του έρωτος. Διότι το μορφήν ορισμού έχον συμπέρασμα, κατά το οποίον έρως είναι η επιθυμία του κατέχειν το αγαθόν διά παντός, δεν είναι ορισμός, αφού αμέσως κατωτέρω εξετάζεται το ζήτημα, εις τι πρέπει ν' αναβλέπη η προσπάθεια των διωκόντων το αγαθόν διά να χαρακτηρισθή ως έρως. Επίσης δεν πρέπει να νομισθή ότι έρως κατά την πλατωνικήν αντίληψιν είναι γενικώς ο πόθος της αθανασίας. Διότι μη λησμονώμεν ότι του έρωτος μετέχει και το θείον, όπερ αποτελεί τον έτερον των πόλων των αναγκαίων εις γέννησιν της αληθινής αρετής, και επομένως τοιαύτη αντίληψις ήθελεν εξωθήσει τον Πλάτωνα εις ταπεινόν ανθρωπομορφισμόν αναιρούντα αυτήν την υπόστασιν του Απολύτου. Διά τούτο αρκείται απλώς να ειπή ότι ο έρως, ο έρως της θνητής φύσεως, είναι και της αθανασίας έρως.

Προ παντός όμως πρέπει να εννοηθή ότι ο Πλατωνικός έρως δεν είναι ποτέ, υπό οσονδήποτε περιωρισμένην ηθικήν έποψιν και αν εξετασθή, το απλούν στοργικόν αίσθημα, το άγονον και στείρον. Ο Πλατωνικός έρως, είτε εις τον οργανικόν κόσμον είτε εις τον ηθικόν ή μεταφυσικόν αναφέρεται, είναι δύναμις γονιμοποιός. Και διά να εννοηθή καλύτερον οπωσδήποτε η έκτασις, η σημασία, ακόμη δε και η αρχή αυτού, επιβάλλεται ευρυτέρα κάπως επισκόπησις.

***

Εις οσονδήποτε μακρυνόν παρελθόν και αν ανατρέξωμεν, θα εύρωμεν μέσα εις το χάος των κοσμογονικών μύθων, αλληγοριών, παραδόσεων, θρησκευτικών δοξασιών και συμβόλων, κυριαρχούσαν αμετάβλητον διά μέσου των αιώνων, από της πλέον σκοτεινής εποχής έως σήμερα, υπό μορφάς εξωτερικεύσεως διαφόρους, άλλοτε φωτεινάς και άλλοτε καλυπτομένας από τον ζόφον της μεταφυσικής ή της μυστικοπαθείας, την ιδέαν του Έρωτος.

Και εν πρώτοις σαφώς ευρίσκομεν εκφραζομένην την ιδέαν του ανδρογύνου της θεότητας εις την αρχαιοτάτην των θρησκειών, την Ινδικήν. Σύμβολον λατρείας εις αυτήν είναι

το άνθος του λωτού εν ερμαφροδίτῳ αναπαραστάσει με τον *Λίνγαμ* (φαλλόν), το διακριτικόν σημεῖον της γονιμοποιού δυνάμεως του άρρενος, και τα λοιπά γεννητικά όργανα (¹). Εις τους κατακλυσμούς, κατά την ινδικήν μυθολογίαν, ο λωτός λαμβάνει σχήμα λέμβου ιστιοφόρου διά να σώση το ανθρώπινον γένος από του καταποντισμού.

Εις την Αίγυπτον παρά τον Όσιριν ευρίσκομεν την Ίσιδα, εκ της συναφείας των οποίων εγεννήθη ο Όρος. Όχι δε μόνον τούτο, αλλά και τα τέσσαρα πολυθρύλλητα στοιχεία τα οποία τινές των παλαιωτάτων ελλήνων φιλοσόφων έθεσαν ως κοσμογονικήν αρχήν, δηλαδή το ύδωρ, το πυρ, η γη και ο αήρ, παριστάνονται ως ιδιαίτερα χορεία θεών, κατά ζεύγη άρρενος και θήλεος έκαστον, με κεφαλήν ανθρωπίνην μεν ή βατράχου οι άρρενες θεοί, όφεως δε αι θέαιναι. Και εις μεν το ζεύγος το παριστάνον το ύδωρ ο θεός καλείται *Νουν* και η θεά *Νουντ* – το *τ* είνε δηλωτικόν του θηλυκού γένους – εις το παριστάνον το πυρ ο θεός καλείται *Χεχ* και η θεά *Χεχτ*, εις το ζεύγος της γης *Κεκ* ο θεός και *Κεκτ* η θεά, και τέλος το του αέρος φέρει τα ονόματα *Νι* και *Νιτ*.

Προκειμένου μάλιστα ενταύθα περί των στοιχείων ως αρχής κοσμογονικής, δεν είνε ίσως άσκοπον να προστεθή ότι ο Αριστοτέλης, ομιλών περί του Θαλού όστις ως αρχήν του παντός εθεώρει το ύδωρ, παρατηρεί ότι εις την υπόθεσιν αυτήν ωρμήθη πιθανώς «*διά το πάντων τα σπέρματα την φύσιν υγράν έχειν*, το δε ύδωρ αρχήν της φύσεως είναι τοις υγροίς»

Ας μη λησμονώμεν προς τούτοις ότι εις τους Αιγυπτίους η Σφιγξ, η συμβολίζουσα το αίνιγμα της ζωής, έχει μεν σώμα τάυρου, όνυχας λέοντος και μορφήν ανθρωπίνην, αλλά το στήθος της είνε στήθος γυναικός συμβολίζον τον Έρωτα, προς τούτοις δε φέρει και πτέρυγας, όπως και ο Ελληνικός Έρως.

Παρατρέχομεν τους Σίνας με το ζεύγος των *Γυάγγ* και *Γυν* και ερχόμεθα εις τους ιδικούς μας προγόνους.

Εδώ πλέον ευρισκόμεθα εις την δυσκολίαν της εκλογής εν μέσω τόσο πλούτου μύθων, παραστάσεων, αλληγοριών. Παρατρέχοντες την θεογονίαν του Ησιόδου, κατά την οποίαν εκ του Χάους εγεννήθησαν πρώτον η Γη και ο Έρως, ερχόμεθα εις την Ορφικήν θεογονίαν.

Εν πρώτοις, κατά Ορφικόν στίχον, ο Ζευς και *άρσην γένετο και άμβροτος νύμφη*.

Έρχεται έπειτα ο θαυμάσιος μύθος περί του Φάνητος, όστις είνε αυτός ο Έρως υπό άλλο όνομα, καλούμενος ούτω, *ότι πρώτος εν αιθέρι φαντός έγεντο*. Ο έρως άλλως απαντάται υπό πολλά ονόματα μέσα εις το χάος των περί αυτού μύθων. Τον ευρίσκομεν ως Φάνητα, ως Μήτην, ως Ηρικαπαίον, ως Διόνυσον, ως Ευβουλήα, ως Ανταύγην κλπ. Ο Φάνης λοιπόν αυτός ή Φαέθων ή απλούστερον Έρως εγεννήθη πρώτος εκ του κοσμογονικού Ωού, του περικλείοντος εν σπέρματι ολόκληρον τον κόσμον, όστις εξ αυτού βαθμηδόν λαμβάνει ύπαρξιν, όπως τα πτηνά εκ των αυγών. Παρίστανον δε τον Έρωτα οι Ορφικοί ως απειρομέγεθες τρόπον τινα ζώνον αποτελούν τον κόσμον ολόκληρον, με κεφαλήν μεν τον ουρανό, πόδας την γην, οφθαλμούς τον ήλιον και την σελήνην, και κέρατα την ανατολήν και την δύσιν. Και εκ μεν των δακρύων αυτού εβλάστησε το *οϊζυρόν*, το δυστυχισμένον γένος των βροτών, εκ δε του γέλοντος οι αθάνατοι θεοί.

Αλλά και ολόκληρος η Διονυσιακή λατρεία, εις την οποίαν οφείλει την αρχήν της η δραματική ποίησις, εις τον έρωτα αναφέρεται, με σύμβολον τον φαλλόν, εκ τον οποίον και το έθιμον της φαλλοφορίας (²).

¹ Ιδέαν της παραστάσεως αυτής δύναται τις να σχηματίση από τα Κορινθιακού ρυθμού κιονόκρανα, τα οποία παρουσιάζουν πολλήν αναλογίαν προς το σύμβολον αυτό, μολοντί παρηλλαγμένον. Το αυτό σύμβολον μεταμορφωμένον εις κριόν, με τον οποίον παρουσιάζει κάποιαν αόριστον αναλογίαν, ευρίσκομεν εις μερικές μυστικές εταιρείας, πράγμα το οποίον πιθανώς έδωκεν αφορμήν εις διαφόρους θρύλους περί λατρείας του Διαβόλου, ίσως δε και περί των λεγομένων σαββατιαίων οργίων των μάγων και των μαγισσών, τα οποία με τόσοσιν παράδοξον επιμονήν ευρίσκομεν επιβεβαιούμενα ενόρκως ενώπιον δικαστηρίων κατά τον μεσαίωνα υπό αυτοπτών δήθεν μαρτύρων.

² Ο θέλων να λάβη ιδέαν του εθίμου της Φαλλοφορίας ας αναγνώση τους *Αχαρνείς* του Αριστοφάνους. Εις το έργον αυτό του μεγάλου της αρχαιότητος κωμικού η θυγάτηρ του Δικαιοπόλιδος προηγείται της πομπής ως κανηφόρος, έπονται οι θεράποντες κρατούντες ορθόν τον φαλλόν, ενώ δε η σύζυγος αυτού παρακολουθεί την πομπήν από της στέγης, ο ίδιος αρχίζει

Θα εμακρύναμεν πολύ τον λόγον, εάν ηθέλαμεν να ενδιατρίψωμεν εις όλους τους μύθους οι οποίοι συνδέονται με την λατρείαν τον Διονύσου. Διά τούτο θα περιορισθώμεν εις τον ορφικόν εκείνον μύθον εις τον οποίον οφείλεται το μέχρις ημών διασωθέν έθιμον του μεταμφιεσμού της Αποκρέου. Κατά τον μύθον αυτόν οι Τιτάνες, χρίσαντες το πρόσωπον αυτών με γύψον διά να μη γνωρισθούν, κατώρθωσαν να πλησιάσουν τον Διόνυσον, τον οποίον ο Ζεὺς είχεν εγκαταστήσει βασιλέα επί του Ουρανίου θρόνου, και να τον φονεύσουν, διαμοιρασθέντες τα μέλη αυτού μεταξύ των. Η Παλλάς όμως αρπάσασα την καρδίαν αυτού την εκόμισε πάλλουσαν ακόμη εις τον Δία, όστις καταπιών αυτήν ανεγέννησε τον Διόνυσον, κατεκεράυνωσε δε τους Τιτάνας, εκ της τέφρας των οποίων εγεννήθησαν οι άνθρωποι. Ώστε και εις τους ανθρώπους υπάρχει ο Διόνυσος, αλλά διαμελισμένος. Αυτός δε μετά της Κόρης μέλλουν να ελευθερώσουν, κατά τας δοξασίας των Ορφικών, τους ανθρώπους και τας ψυχάς αυτών, καθαριζομένας βαθμηδόν από παντός ρύπου, απαράλλακτα όπως εις την ινδικήν θρησκείαν ο λωτός είνε ο μέλλων να διασώση το ανθρώπινον γένος από του κλυδωνισμού των παθών, έως ότου φθάση εις την αιωνίαν μακαριότητα, εις την ποθητήν *νιρβάναν*.

Αποφεύγομεν να εξετάσωμεν εδώ, ως μη σχετιζόμενον αμέσως με το θέμα μας, το ζήτημα εάν η ινδική νιρβάνα είνε η πλήρης εκμηδένισις, όπως πιστεύεται γενικώς. Βέβαιον είνε μόνον ότι, όπως εις τους Ορφικούς και εις τον Πλάτωνα ⁽³⁾, ούτω και εις την ινδικήν θεοσοφίαν ευρίσκομεν τον έρωτα στενώς συνδεόμενον προς την μετενσάρκωσιν, αποτελούντα τον αίδιον και αναλλοίωτον νόμον της *κάσματος*, όστις διέπει τας διαδοχικάς μέχρι της οριστικής τελειώσεως μετενσαρκώσεις του ανθρώπου, συντελούντα δηλαδή, κατά τους καββαλιστάς, εις τον σχηματισμόν του *φλοιού*, του υλικού τρόπου τινά αυτού σκηνώματος της ψυχής μετά θάνατον, το οποίον αντιστοιχεί προς το φθαρτόν σώμα της εν τη γη ζωής και εκ του οποίου κρίνεται η τύχη της αμέσως επομένης μετενσαρκώσεως.

Μεταξύ των μύθων αυτών ιδιάζουσαν αναμφιβόλως σημασίαν πρέπει ν' αποδώσωμεν εις τον υπό του Πλάτωνος αναφερόμενον περί της γεννήσεως του Έρωτος, ως συμβολίζοντα την πτώσιν του ανθρώπινου γένους. Κατά τον μύθον αυτόν, τον οποίον ανεφέραμεν και ανωτέρω, ο Έρως είνε τέκνον του Πόρου και της Πενίας, παρήχθη με άλλας λέξεις εκ της συζεύξεως του κατά Πλάτωνα όντως όντος μετά του μη όντος, της ιδέας δηλαδή μετά της ύλης.

Ανάλογον αναμφιβόλως είνε το εν τη *Γενέσει* (κεφ. ζ') αναφερόμενον:

«Και εγένετο ηνίκα ήρξαντο οι άνθρωποι πολλοί γίνεσθαι επί της γης και θυγατέρες εγεννήθησαν αυτοίς, ιδόντες δε οι άγγελοι του θεού τας θυγατέρας των ανθρώπων ότι καλαί εισίν έλαβον εαυτοίς γυναίκας από πασών ων εξελέξαντο».

Διεξοδικώτερον ακόμη επί του αντικείμενου αυτού είνε το καλούμενον βιβλίον του Ενώχ, το οποίον όμως η Εκκλησία δεν δέχεται μεταξύ των ιερών βιβλίων.

***

Εις την επιτροχάδην αυτήν παρέλασιν των κυριότερων επί του Έρωτος μύθων της αρχαιότητος μικρόν, πολύ μικρόν μέρος περιελήφθη ως δείγμα τρόπον τινά της κυριαρχίας του έρωτος. Ουδέ καν περί όλων των εθνών έγεινε λόγος. Παρελείφθησαν οι Βαβυλώνιοι, οι Φοίνικες, οι Ρωμαίοι και τόσοι άλλοι, διά να μη δοθή έκτασις πολύ μεγάλη εις την κατ' ανάγκην σύντομον αυτήν εισαγωγήν.

Τα ολίγα όμως εκτεθέντα πολύ ατελή θα παρείχον ιδέαν του πράγματος, εάν παραλλήλως δεν παρασχεθή ασθενής εικών των οργίων εις τα οποία εξώκειλεν η ανθρωπότης κατά την ερωτολατρείαν αυτήν.

το φαλλικόν του άσμα με την εξής προσφώνησιν: «Φαλής, εταίρε Βακχίου ξύγκωμε, νυκτοπεριπλάνητε, μοιχέ, παιδεραστά».

³ Βλέπε λ. χ τον μύθον του Θεου εις τον *Φαίδρον* και τα περί μετεμψυχώσεως εις τον *Τίμαιον*

Τwόντι τοιαύτα όργια, όργια πορνείας και μέθης, απετέλουν μέρος αναπόσπαστον της λατρείας της Αφροδίτης και του Διονύσου, των μυστηρίων του Αδώνιδος, της Κυβέλης, του Πριάπου, της Χλωρίδος.

Κατά τον Στράβωνα ο εν Κορίνθω πλουσιώτατος ναός της Αφροδίτης είχεν εις την ιδιοκτησίαν του περισσότερον από χιλίας πόρνας, δούλας ή ιερείας, δωρηθείσας εις την θεάν υπό διαφόρων, ανδρών ή γυναικών.

Αι γυναίκες της Βύβλου ώφειλον ή να θυσιάσουν την κόμην των εις το πένθος του Αδώνιδος ή άλλως να παραδοθούν, προς εξαγνισμόν της τοιαύτης ασεβείας, εις τους ξένους επί ολόκληρον ημέραν.

Εις την Αρμενίαν αι κόραι των μεγαλυτέρων οικογενειών αφιερώνοντο παρθένοι ακόμη εις τοιαύτην θρησκευτικήν εκπόρνευσιν.

Η Βαβυλών ολόκληρος μετεβάλλετο κατ' έτος εις ένα απέραντον πορνείον χάριν της Βαβυλωνείου Αφροδίτης, η οποία εκαλείτο *Μύλιττα*. Όλαι αι γυναίκες με τα εορτάσιμά των μετέβαινον εις τον ναόν αναμένουσαι τους προσκυνητάς του έρωτος, οι οποίοι συνέρρεον εξ όλων των μερών του κόσμου, προσελκυσμένοι από την φήμην της ωραιότητός των. Από της ταπεινοτέρας δούλης μέχρι της μεγαλυτέρας δεσποίνης καμμία δεν παρέλειπε το ιερόν αυτό καθήκον. Αι πλούσιοι, αι μη θέλousai ν' αναμιχθούν μετά του όχλου, μετέβαινον εποχούμενοι επί πολυτελών αρμάτων, ενδυμένοι πολυτελέστατα, ακολουθούμενοι από πλήθος θεραπαινίδων, στολισμένοι με όλα των τα κοσμήματα. Εκεί ετάσσοντο κατά στίχους, μεταξύ των οποίων αφίνετο διάβασις διά τους προσκυνητάς. Ο διερχόμενος ξένος έρριπτεν ένα νόμισμα εις εκείνην την οποίαν εξέλεγεν, επικαλούμενος το όνομα της θεάς. Οποιοσδήποτε δε και αν ήτο ούτος, Έλλην ή Ιουδαίος, Αιγύπτιος ή Πέρσης, Ασσύριος ή Αιθίωψ, και οσονδήποτε ευτελής και αν ήτο το δώρον του, η εκλεγομένη ώφειλε να τον ακολουθήση και να παραδοθή μαζί του εις τα όργια εκείνα της σαρκός με τα οποία η Βαβυλών εμέθυσκε τότε τον κόσμον ολόκληρον.

***

Η οργιαστική αυτή χρήσις του έρωτος εις την λατρείαν του θείου συνέβαλεν αναμφιβόλως όχι ολίγον εις την πλήρη εκείνην εξάρθρωσιν της κοινωνίας και της οικογενείας την οποίαν ευρίσκομεν κατά τους πρώτους του χριστιανισμού χρόνους. Και ο λόγος ευνόητος. Εφ' όσον ο έρως, εκτός των άλλων φιλοσοφικών ή θρησκευτικών εννοιών τας οποίας εσυμβόλιζε, παρουσιάζετο και ως μέσον προσαναβάσεως από της γης εις τον ουρανόν, ο εκτροχιασμός αυτός ήτον αναγκαία ακολουθία διά τας συνήθεις φύσεις, διά τον φυσικόν ζwάνθρωπον, αφού ως πρώτην βαθμίδα παρουσιάζει το αισθητηριακώς αντιληπτόν κάλλος, αντιπροσωπευόμενον από μίαν φύσιν σπαργώσαν και διαρκώς οργιάζουσαν εις βλάστησιν, εις σάρκα, εις όργια φωτός και χρώματος, με προσεπικουρούσαν την φαντασίαν εις όργια Σειληνών και Σατύρων και Νυμφών και Αμαδρυάδων.

Διά τας εκλεκτάς όμως φύσεις ο έρως παρέμεινε πάντοτε η κλίμαξ του Ιακώβ διά της οποίας άγγελοι καταβαίνουν και άγγελοι αναβαίνουν, ή ο *αθάνωρ* των αλχημιστών διά του οποίου τα αγενή μέταλλα μεταβάλλονται εις χρυσόν.

Υπό το κράτος αυτού ο Σολομών ψάλλει το *άσμα ασμάτων*, το ύπατον αυτό ερωτικόν παραλήρημα, εις το οποίον η άγνοια τόσον ευκόλως ηκόνισε πάντοτε τα βέλη της σατύρας της:

«Φιλησάτω με από φιλημάτων στόματος αυτού· ότι αγαθοί οι μαστοί σου υπέρ οίνον, και οσμή μύρων σου υπέρ πάντα τα αρώματα. Μύρον εκκενωθέν όνομά σου. Διά τούτο νεάνιδες ηγάπησάν σε.».

«Τι ωραιώθησαν διαβήματά σου εν υποδημασί σου, θύγατερ Ναδάβ; ρυθμοί μηρών σου όμοιοι ορμίσκοις, έργω χειρών τεχνίτου. Ομφαλός σου κρατήρ τορευτός, μη υστερούμενος

κράματος· κοιλία σου θημωνία σίτου πεφραγμένη εν κρίνοις· δύο μαστοί σου ως δύο νεβροί δίδυμοι δορκάδος».

Η αυτή ερωτική μέθη διαπνέει επίσης, πολλούς εκ των ψαλμών του Δαβίδ:

«Ον τρόπον επιποθεί η έλαφος επί τας πηγάς των υδάτων, ούτως επιποθεί η ψυχή μου προς σε ο Θεός».

«Ο Θεός ο Θεός μου προς σε ορθρίζω· εδίψησέ σοι η ψυχή μου, ποσαπλώς σοι η σαρξ μου, εν γη ερήμω και αβάτω και ανύδρω». «Ως αγαπητά τα σκηνώματά σου, Κύριε των δυνάμεων. Επιποθεί και εκλείπει η ψυχή μου εις τας αυλάς του Κυρίου· η καρδιά μου και η σαρξ μου ηγαλλιάσαντο επί Θεόν ζώντα».

«Άκουσον, θύγατερ, και ιδε και κλίνον το ους σου, και επιλάθου του λαού σου και του οίκου του πατρός σου, και επιθυμήσει, ο βασιλεύς του κάλλους σου· ότι αυτός έστιν ο κύριός σου».

«Ωραίος κάλλει παρά τους υιούς των ανθρώπων, εξεχύθη χάρις εν χείλεσί σου· διά τούτο ευλόγησέ σε ο Θεός εις τον αιώνα. Περίζωσαι την ρομφαίαν σου έτι τον μικρόν σου, δυνατέ τη ωραιότητί σου και τω κάλλει σου. Και έντεινον και κατευοδού και βασίλευε ένεκεν αληθείας και πραότητος και δικαιοσύνης».

Παραλλήλως προς τας μεγάλας αυτάς της Εκκλησίας μορφάς βλέπομεν τον Πλούταρχον, τον σοβαρόν εκ Χαιρωνείας φιλόσοφον με τας μεγάλας ηθικάς αρχάς, θύοντα, γέροντα πλέον, εις τον Έρωτα επί του Ελικώνος, όπως διηγείται ο ίδιος, και άγοντα χορούς περί τον βωμόν του Απόλλωνος, του οποίου ήτον ιερεύς.

Αλλ' εκεί όπου η ερωτική μέθη λαμβάνει χαρακτήρα αληθούς παραληρήματος είναι αι εκστάσεις της Αγίας Θηρεσίας, εις όλα τα γραφόμενα της οποίας γίνεται λόγος περί ηδονικών εκλύσεων, περί γεύσεως καρπού αρρήτου γλυκύτητος, περί παραδεισίων απολαύσεων κλπ. Δι' αυτήν ο Χριστός είναι αληθινός νυμφίος διά τον οποίον μεταχειρίζεται τας τρυφερωτέρας και ηδονικωτέρας εκφράσεις. Ακούσατε:

«Είμαι όλη ιδική σου. Πάρε την καρδιά μου, το σώμα μου, την ζωήν μου, την ψυχήν μου, τα σπλάγχνα μου, τον έρωτά μου. Γλυκέ σύζυγε, δος μου την ζωήν ή τον θάνατον».

Αλλά πρέπει να σημειωθή εδώ ότι εις την εποχήν αυτής ο χριστιανικός έρωσ αρχίζει να εκπίπτει εκεί όπου εξέπεσε και ο έρωσ της αρχαιότητος. Μία μυστική ερωτοπάθεια κατέχει τας ψυχάς εις όλα τα θήλεα μοναστήρια της Δύσεως, έξυπνοι δε κληρικοί την εξάπτουν περισσότερον ή την εκμεταλλεύονται. Αυτός αυτότατος ο Διάβολος με σάρκα και οστά λαμβάνει μέρος ενεργόν εις ερωτικές περιπετείας κωμικάς ή τραγικάς, παίζει αστεία παιγνίδια εις ζηλοτύπους συζύγους, προεδρεύει των Σαββατιαίων οργίων, όπου οι πιστοί και αι πισταί φιλούν περιπαθώς τα οπίσθιά του, βοηθεί τας μοιχαλίδας, συνταράσσει εις οργανισμόν τα μοναστήρια, σκανδαλίζει αθώας παρθένους. Παρερχόμεθα.

***

Εφθάσαμεν ανεπαισθήτως εν πλήρει πλέον χριστιανισμό.

Εδώ επιβάλλεται κάποια επιφύλαξις. Η άγνοια είναι τόσο εύκολος εις παρανοήσεις. Αρκούμεθα μόνον να υπενθυμίσωμεν ότι και εδώ επίσης το μέλλον να συντρίψη την κεφαλήν του όφεως είναι το σπέρμα της γυναικός, της υπάτης ταύτης ιερείας του έρωτος επί της γης.

Αλλ' οι μαργαρίται δεν πρέπει να παραδίδωνται εις τους χοίρους, κατά την έκφρασιν του Ευαγγελίου, και ο πέπλος της Ίσιδος γίνεται πολύ πυκνότερος τόρα. Ο Ωριγένης, εις των πατέρων της Εκκλησίας, παραπλανάται εις το σκότος αυτό και καταφεύγει εις τον ευνουχισμόν, διά να μετανοήση κατόπιν, εννοήσας το σφάλμα του όταν πλέον ήτον αργά. Η Γνώσις εξ άλλου, η επικινδυνωδεστέρα των αιρέσεων του Χριστιανισμού, η απειλήσασα να τον βαρυνθή εις φαλλικήν ερωτολατρείαν, εξοκέλλει εις το άλλο άκρον.

Ἡ ψυχὴ, κατὰ τοὺς Γνωστικούς, εἶνε ἀσπίλος ὡς ἐκ τῆς οὐσίας τῆς, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ μολυνθῇ, καὶ ἀν ἀκόμη εὐρίσκεται μέσα εἰς τὸ κέντρον τῆς αμαρτίας καὶ τῆς διαφθοράς, ὅπως ὁ χρυσὸς δὲν εἶνε δυνατόν νὰ σκωριάσῃ ὁσονδήποτε καὶ ἀν μείνῃ μέσα εἰς τὴν λάσπην. Παρ' αὐτῷ τῷ θεῷ ἡ ἀνάπτυξις δὲν εἶνε δυνατὴ ἄλλως ἐμὴ διὰ τῆς συναφείας *ενὸς αἰῶνος ἄρρενος* πρὸς *ένα αἰῶνα θήλυν* ⁽⁴⁾. Ἡ σαρκικὴ συνουσία λοιπὸν δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο ἐμὴ ἀνταύγεια τῶν μυστικῶν συζεύξεων τοῦ *Πληρώματος*. Ἐνωθώμεν λοιπὸν ἕκαστος ἐκάστη.

Ἐννοεῖται ὅτι με τὰς ιδέας αὐτάς οἱ ὁπαδοὶ τῆς Γνώσεως ἐλάμβανον μέρος με τὴν αὐτὴν ευκολίαν εἰς τὰ Κρόνια τῶν ἐθνικῶν καὶ εἰς τὰς Ἀγάπας τῶν χριστιανῶν.

Αὐτὸς ὁ Σταυρὸς διὰ τοὺς Γνωστικούς ἀπετέλει σχηματικὸν σύμβολον τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύλων. Τοῦ συμβολισμοῦ αὐτοῦ ἀποφεύγομεν νὰ δώσωμεν σαφεστέραν ἐξήγησιν διὰ λόγους εὐνοήτους εἰς τοὺς δυναμένους νὰ υψωθούν μέχρι τῆς υπερβατικῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἔρωτος. Προσθέτομεν μόνον ὅτι καὶ ὁ αἰγυπτιακὸς Ὅσιρις παρίσταται φέρων σταυρόν ἐπ' ὤμου. Ἐπίσης ἀποφεύγομεν ν' ἀναφέρωμεν ὅσα ἄλλα, σχετικὰ πρὸς τὸν ἔρωτα, ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς Γνωστικούς καὶ τὰ μυστήρια αὐτῶν. Τὰ περισσότερα υπερβαίνουν κάθε ὅριον εὐσημιοσύνης, στεροῦνται δὲ καὶ ἀληθοφανείας, ὅπως λ. χ. ἡ ὑπὸ τινος τῶν Πατέρων ἀναφερομένη διάδοσις περὶ αὐτῶν, ὅτι προέβαινον εἰς ἀμβλώσεις γυναικῶν διὰ νὰ παρασκευάσουν ἐκ τῶν ἐμβρύων μετάληψιν, πράγμα το ὁποῖον δὲν φαίνεται πιθανόν δι' ἀνθρώπους ὄχι κοινῆς ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως.

Εἰς κάποιον Εὐαγγέλιον το ὁποῖον ἐχρησίμευσε διὰ τοὺς πρώτους χριστιανούς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ περὶ τοῦ ὁποῖου κάμνει μνείαν Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, καλὼν αὐτὸ *πρωτόπλαστον*, ἀνεφέρετο, φαίνεται, ὅτι ὁ Θεάνθρωπος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τῆς Σαλώμης πότε θὰ γείνουν ὅσα ἔλεγεν (ἐπρόκειτο περὶ τῆς βασιλείας του), ἀπήντησεν:

– Ὅταν σεῖς ἀποβάλετε τὸ ἔνδυμα τῆς αἰδούς καὶ οἱ δύο γείνουν ἓνα, οὔτε ἄρρεν οὔτε θήλυ.

Ἡ ρήσις, καὶ ἀν δὲν εἶνε ἀληθής, δὲν εἶνε ὁμῶς ἀναξία τοῦ Θεανθρώπου καὶ φαίνεται ἔχουσα πολλήν ἀναλογίαν πρὸς τὴν δικαιολογίαν με τὴν ὁποίαν συνώδευσε τὴν πρὸς τὴν αμαρτωλὴν συγγνώμην του, *ὅτι πολὺ ἡγάπησεν*.

***

Ὅπως βλέπομεν ἐκ τῶν ἐκτεθέντων, ὁ ἔρως εἶνε κάτι περισσότερον ἀπὸ «ἀσπασμὸς τῶν ἀγγέλων πρὸς τὰ ἄστρα», κατὰ τὸν κενολόγον λυρισμὸν τοῦ Οὐγκώ, ἡ δὲ Κυρία Σεβινιέ, ἡ ὁποία βεβαίως ἐνόμιζεν ὅτι ἐπαρadoxολόγει ὅταν ἔλεγε περὶ τοῦ Ρακίνα ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεόν ὅπως καὶ τὰς ἐρωμένας του, δὲν ἐξέφραζε τίποτε τὸ καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον. Με πολὺ περισσότεραν μεγαληγορίαν καὶ με τὴν μυστικοπαθὴ φιλοσοφικὴν ἀντίληψιν ἡ ὁποία τὸν διακρίνει, ὁ Δάντης χαρακτηρίζει τὸν Ἐρωτα ὡς τὴν δύναμιν ἡ ὁποία κινεῖ τὸν ἥλιον καὶ τοὺς ἀστέρας.

L' Amor che muove il Sole e l' altre stelle

Διὰ τὸν Λουκρήτιον ἐπίσης ἡ Ἀφροδίτη εἶνε ἡ πότνια μήτηρ, ἡ *alma Venus*, ἡ πάντων γενέτειρα, θεῶν δὲ καὶ ἀνθρώπων γλύκασμα.

Ὁ Ἐρως, ἡ μυστηριώδης αὐτὴ δύναμις ἡ ὠθούσα ἀκαταπαύστως τὸ ἄρρεν πρὸς τὸ θήλυ, αὐτὸς εἶνε ἐπίσης ὁ ἐξανάπτων τὸν ἀκαταγώνιστον καὶ ἀσβεστον ἐκείνον πόθον τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἀγνώστον ὅστις τὴν ρίπτει ἐν ἐκστάσει εἰς τὰ γόνατα ἐνώπιον τοῦ Καλοῦ.

Καὶ εἶνε τόση ἡ δύναμις αὐτή, ὥστε τολμηρότατοι ἀθεῖσταί δὲν ἐτόλμησαν νὰ τὴν παραγνώρισουν. Ὁ ἓνας ονειρεύεται ὡς μέλλουσαν θρησκείαν τῆς ἀνθρωπότητος τὴν

⁴ Ὁ *Αἰὼν* ἐδῶ δὲν ἔχει τὴν συνήθη σημασίαν τῆς λέξεως. Ὁ Θεὸς κατὰ τοὺς Γνωστικούς, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πληρότητα του, ἀποσυντετέθη τρόπον τινά εἰς αἰῶνας, οντότητας αἰωνίας, ἀπορρεούσας ἐξ αὐτοῦ. Καθ' ὅσον δὲ οἱ αἰῶνες ἀπεμακρύνοντο τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν πηγῆς ἐξησθένουν βαθμηδὸν ἕως οὔτου ἐσθίσαν μέσα εἰς τὴν ἀρνήσιν τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖ ἡ ὕλη.

λατρείαν του Καλού, ο άλλος δέχεται την προσευχήν ως μέσον επικοινωνίας ή επικλήσεως της ζώσης συνολικής ψυχής του κόσμου, τρίτος, οπαδός αυτός της θετικής φιλοσοφίας του Αυγούστου Καντ και του Λιττρέ, ψάλλει:

Ω Φύσις, γενέτειρα και δημιουργέ!
Όταν υπό το θείον βλέμμα σου ένα ζεύγος ενώνεται,
Τι προς τον έρωτα των εάν είνε εφήμερος
Όταν είνε άπειρος;

Και ο Χαίκελ ο τόσον κακόπιστος αποδειχθείς εις την υποστήριξιν των θεωριών του, όταν κατά τον Ιούλιον του 1908 έγεινεν εις την Ιέναν η υπό το γελοϊον ταφείσα απόπειρα καθιερώσεως θρησκευτικής λατρείας εις τα πρωτοζωάρια, έλεγε κατά τα εγκαίνια σχετικού οικοδομήματος: «Ας ελπίσωμεν ότι το νέον αυτό μουσείον της εξελικτικής διδασκαλίας θ' αποβή ναός εις την θρησκείαν του καθαρού Λόγου διά της λατρείας του Καλού, του Αληθούς και του Ωραίου».

***

Αλλά διατί λοιπόν ο Έρωσ; Ποία η αναλογία η μεταφέρουσα το βιολογικόν αυτό φαινόμενον της αναπαραγωγής από του φυσικού κόσμου εις τον ηθικόν;

Ένα μέρος, σημαντικώτατον δε, της απορίας αυτής μας το λέει ο Σπένσερ. Ιδού τι λέγει εις μίαν υποσημείωσιν του συγγράματός του *Αρχαί Βιολογίας*:

«Η ευκαιρία είνε καταλληλοτάτη διά να παρατηρήσωμεν ότι εκείνο το οποίον καλούμεν ωραίον εις τον οργανικόν κόσμον εξαρτάται ως επιτοπολύ κατά τινα τρόπον εκ της γεννητικής σχέσεως. Και τούτο δεν εφαρμόζεται προκειμένου μόνον περί των ανθέων και των οσμών. Εφαρμόζεται εξ ίσου και όταν πρόκειται περί του λαμπρού πτερώματος των πτηνών ή του άσματος αυτών, αποτελεσμάτων αμφοτέρων, κατά τον Λάρβιν, της γεννητικής επιλογής· και είνε πιθανόν ότι και των μικροτέρων ορατών εντόμων τα χρώματα την ιδίαν έχουν εν μέρει αιτίαν. Ιδιαιτέρως αξιοπαρατήρητον κυρίως είνε, ότι οι χαρακτήρες αυτοί, των οποίων η γένεσις οφείλεται εις το ότι διευκόλυνον την παραγωγήν καλυτέρου γόνου, ενώ είνε εξ όλων οι μάλλον προσελκύοντες αμοιβαίως τους οργανισμούς οίτινες τους κατέχουν, συγχρόνως, αμέσως ή εμμέσως, είνε επίσης οι ελκυστικώτεροι και δι' ημάς. Χωρίς αυτούς αι πεδιάδες και τα δάση θα έχαναν όλον το θέλγητρόν των. Είνε περιέργος δε η παρατήρησις, ότι η σύλληψις του ανθρωπίνου ωραίου ή καλού εκ της αυτής αιτίας έλκει κατά μέγα μέρος την αρχήν της. Επανειλημμένοι παρατηρήσεις εβεβαίωσαν ότι το στοιχείον τον ωραίου το κρατούν εν τη γεννητική σχέσει, κρατεί επίσης εις τα προϊόντα της αισθητικής, την μουσικήν, το δράμα, τας εικαστικάς τέχνας, την ποίησιν αλλ' η παρατήρησις αυτή προσλαμβάνει νέαν σημασίαν, όταν βλέπη τις εις ποίον βάθος εκτείνονται αι ρίζαι της εις την ανόργανον φύσιν ⁽⁵⁾.

Αν αποβλέψωμεν εις την ζωήν από γενικωτέρας απόψεως, θα εύρωμεν ότι ιδιαίτερον χαρακτηριστικόν γνώρισμα έχει, εκτός της ατομικής διά της θρέψεως συντηρήσεως, τον πολλαπλασιασμόν και την μετάδοσιν. Ζωή υπό την έποψιν αυτήν θα ειπή γονιμοποιήσις και αναπαραγωγή. Αυτό που συμβαίνει εις την υλικήν ζωήν, συμβαίνει επίσης και εις την ηθικήν. Τείνει και αυτή κατά τρόπον ανάλογον εις πολλαπλασιασμόν και εις μετάδοσιν. Εις τον κόσμον των συναισθημάτων μία ακαταγώνιστος τάσις ένορμος μας ωθεί να συμμερισθώμεν μετ' άλλων τας λύπας μας, τας χαράς μας. Εάν έλθωμεν εις τον κόσμον των ιδεών, θα εύρωμεν το αυτό φαινόμενον, γονιμοποιήσιν και αναπαραγωγήν. Αρκεί να σκεφθώμεν το

---

⁵ Ανάπτυξιν της εξελικτικής αυτής θεωρίας ευρίσκει τις εις τα *Ψυχολογικά Παράδοξα* του Μαξ Νορδάου, σελ. 35 επ. της ελληνικής μεταφράσεως (έκδοσις Γ. Φέξη).

ηθικόν κεφάλαιον το οποίον αντιπροσωπεύει εις δοθείσαν στιγμήν η ανθρωπότης. Τι θα ήτο το κεφάλαιον αυτό, εάν δεν επολλαπλασιάζετο διά της αναπαραγωγής; Η ύπαρξις αυτή του ανθρώπου θα ήτον τάχα δυνατή; Ως σύνολον η ανθρωπότης αντιπροσωπεύει σήμερον ένα ηθικόν κεφάλαιον διά το οποίον ειργάσθη η διανοητική γονιμότης απειρίας γενναιών προ ημών. Η λαϊκή ψυχή, η οποία έχει ζωηροτέραν την διαισθητικήν αντίληψιν, έχει δίκαιον να χαρακτηρίζη τον άρτιον νουν ως θηλυκόν, διαρκώς εγκυμονούντα και διαρκώς γεννώντα. Τωόντι, αι κεκτημένοι γνώσεις είνε η διαρκώς γονιμοποιούσα την διανοητικότητα δύναμις.

***

Πριν τελειώσω, επιβάλλεται να δώσω εδώ μίαν εξήγησιν εις την απορίαν η οποία θα γεννηθή αναμφιβόλως εις τον νουν του μη έχοντος σαφή ιδέαν των ηθών της εποχής του Πλάτωνος αναγνώστου και η οποία δύναται να διατυπωθή ως εξής:

Διατί ο Πλάτων, διά ν' αναπτύξη την περί του Έρωτος θεωρίαν του, βάσιν έλαβε την παιδεραστίαν; Τωόντι, όλα τα πρόσωπα του διαλόγου περί τοιούτους έρωτας κατά το μάλλον ή ήττον στρέφονται. Αυτός ο Σωκράτης ως πρώτον βήμα διά να υψωθή τις μέχρι του απολύτου καλού, την παιδεραστίαν συμβουλεύει.

Διά να λυθή η απορία αυτή, αρκεί να εκτεθούν με ολίγας λέξεις τα ήθη της εποχής τα σχετικά προς την απασχολούσαν ημάς έποψιν του ζητήματος.

Από της πλέον απομακρυσμένης ιστορικής εποχής επετρέπετο, υπ' αυτών ακόμη των νόμων εις την Σπάρτην και εις την Κρήτην, οι πρεσβύτεροι να συναναστρέφονται ιδιαιτέρως νέους τους οποίους χειραγώγουν εις την οδόν της αρετής και της μαθήσεως. Το είδος αυτό της επικοινωνίας και της συναναστροφής εξεδηλώνετο εις την ζωηράν φαντασίαν των προγόνων μας απaráλλακτα όπως ο μεταξύ ατόμων αντιθέτου φύλου ο έρως. Άλλως όσα εξεθέσαμεν ανωτέρω αρκούν διά να συμπεράνη τις ευκόλως, ότι η τοιαύτη του πράγματος αντίληψις πολύ ολιγώτερον δύναται ν' αποδοθή εις την φαντασίαν όσον εις αυτήν ταύτην την πραγματικότητα. Προς τούτοις την αυτήν αντίληψιν και με την αυτήν ζωηρότητα εκφραζομένην ευρίσκομεν εις σχέσεις μεταξύ γυναικών. Η Σαπφώ την ιδίαν ερωτικήν θερμην την οποίαν φανερώνει διά τον Φάωνα – αν υποτεθή ότι υπήρξέ ποτε Φάων τις τον οποίον ερωτεύετο, αλλά κατεφρονείτο υπ' αυτού, πράγμα το οποίον φαίνεται να είναι απλούς μύθος, περί του οποίου όμως δεν πρόκειται ενταύθα – την ιδίαν, λέγω, ερωτικήν θερμην φαίνεται εκδηλώνουσα και προς φίλας ή μαθητριάς της.

Και είνε μεν αληθές ότι αι σχέσεις του είδους αυτού, είτε μεταξύ νέων και πρεσβυτέρων είτε μεταξύ γυναικών, δεν ετηρήθησαν ούτε παντού ούτε πάντοτε αγναί· η σκανδαλώδης αφήγησις του παθήματος του Αλκιβιάδου, η οποία σκοπόν έχει να εξάρη τον χαρακτήρα του Σωκράτους, όπως και ο λόγος του Παυσανίου, δεν αφήνει καμμίαν αμφιβολίαν περί τούτου. Αλλ' από του σημείου τούτου μέχρι του συμπεράσματος, ότι αι σχέσεις του είδους αυτού είχαν πάντοτε ως αποτέλεσμα αποτροπαίους συναφείας, η απόστασις είνε μεγάλη.

Μόνον αργότερα η σχέσις αυτή εξέπεσε βαθμηδόν εις απροκάλυπτον οργισμόν της σαρκός. Αλλά τότε το πράγμα έπαυσε να έχη προσχήματα φιλοσοφικά και επρόκειτο απλώς περί νέων μεθόδων κορεσμού κτηνωδών ορέξεων. Ήταν η εποχή της κοσμοκρατορίας της Ρώμης τότε και ολόκληρος περίπου η ανθρωπότης είχε καταπέσει ηθικώς όχι μόνον υπό την έποψιν αυτήν, αλλά και υπό πάσαν άλλην, όπως ελέχθη ήδη ανωτέρω. Ήτον η εποχή την οποίαν ετερμάτισεν η έλευσις του Θεανθρώπου ήτις έδωκεν άλλην κατεύθυνσιν εις την ανθρωπότητα. Αλλ' η εποχή του Σωκράτους και του Πλάτωνος, υπό την εξεταζομένην έποψιν, δεν ήτον μεν βεβαίως καλυτέρα, αλλ' ούτε ίσως χειροτέρα πάσης άλλης. Διέφερε μάλιστα εν πάση περιπτώσει κατά τούτο, ότι η λέξις δεν είχε αποκλειστικώς την έννοιαν την οποίαν έχει σήμερον, αλλά συνεδέετο οπωσδήποτε και με ηθικήν έννοιαν, τόσον στενώς μάλιστα ώστε πολλάκις η τελευταία αυτή φαίνεται οικειοποιουμένη ολόκληρον το πλάτος της λέξεως.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.